

ХИМИЧНИ ВЕЩЕСТВА И ПЕСТИЦИДИ

Законодателството на ЕС в областта на химичните вещества и пестицидите има за цел да защити човешкото здраве и околната среда и да предотврати препятствията пред търговията. То се състои от правила, които уреждат предлагането на пазара и употребата на определени категории химически продукти, набор от хармонизирани ограничения относно пускането на пазара и употребата на конкретни опасни вещества и препарати, и правила в случай на големи аварии и износ на опасни вещества. Терминът „пестициди“ се използва за група вещества, използвани за потискане на развитието, премахване и предотвратяване на появата на организми, които се считат за вредни. Те включват биоцидните продукти и продуктите за растителна защита (ПРЗ). Най-голямото постижение на равнището на ЕС е регламентът REACH, който урежда регистрацията, оценката и разрешаването на опасни вещества, както и приложимите към тях ограничения.

ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

Членове 191—193 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС).

ПОСТИЖЕНИЯ

А. Регистрация, оценка, разрешаване и ограничаване на химикали (REACH)
Политиката на ЕС в областта на химичните вещества беше преразгледана основно с въвеждането през 2006 г. на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (регламента REACH). Регламентът влезе в сила на 1 юни 2007 г., създавайки нова правна рамка за регулиране на разработването и изпитването, производството, пускането на пазара и употребата на химичните вещества и заменяйки около 40 предходни законодателни акта. Целта на регламента REACH е осигуряване на по-добра защита на хората и околната среда от потенциални химични рискове и насърчаване на устойчивото развитие. С регламента REACH се въведе единна система за всички химични вещества и се премахна разграничаването между „нови“ химични вещества (пуснати на пазара след 1981 г.) и „съществуващи“ химични вещества (регистрирани преди 1981 г.). С него тежестта на доказването при оценката на риска на веществата се прехвърли от публичните органи към дружествата. Освен това в него се призовава за замяна на най-опасните химикали с подходящи алтернативи.

Европейската агенция по химикалите (ECHA) със седалище в Хелзинки, създадена съгласно този регламент, отговаря за управлението на техническите, научните и административните аспекти на регламента REACH и за гарантирането на съгласуваност при неговото прилагане. Месец ноември 2010 г. беше първият краен срок за промишлените предприятия да регистрират: i) всички вещества в обеми от 1 000 тона и повече за година; ii) веществата, които са силно токсични за водната среда, в обеми от 100 тона или повече за година; и iii) най-опасните вещества (канцерогенни, мутагенни или репротоксични), които се произвеждат или внасят в обеми от един тон или повече за година. Месец юни 2013 г. беше крайният срок за регистриране на всички вещества, произведени или внасяни в обеми от 100 до 1 000 тона на година. Процесът завърши през юни 2018 г. с регистрирането на веществата, пускани на пазара в количества от между 1 и 100 тона на година.

През февруари 2013 г. Комисията публикува преглед на регламента REACH, в който заключава, че регламентът не се нуждае от промени в разпоредителната си част, въпреки че има какво да се желае по отношение на намаляването на финансовата и административната тежест за предприятията и намирането на алтернативи на изпитванията върху животни. През 2017 г. Комисията проведе втора оценка по Програмата за пригодност и резултатност на регулаторната рамка (REFIT), резултатите от която са публикувани в документа COM(2018)0116. Като цяло в оценката се заключава, че регламентът REACH е ефективен, но че са установени възможности за по-нататъшното му усъвършенстване и опростяване и за намаляване на административната тежест, което може да се постигне чрез изпълнение на действията, очертани в доклада. Те следва да се изпълняват в съответствие с обновената стратегия за промишлената политика на ЕС, плана за действие на ЕС за кръгова икономика и Седмата програма за действие за околната среда.

Б. Класификация, опаковане и етикетиране

За да се повиши равнището на защита на човешкото здраве и околната среда, следва да се използват еднакви критерии при установяването и етикетирането на химичните рискове навсякъде в ЕС и по света. Приетият през 2008 г. Регламент (ЕО) № 1272/2008 относно класифицирането, етикетирането и опаковането на вещества и смеси, има за цел привеждане на системата на ЕС в съответствие с Глобалната хармонизирана система на ООН за класифициране и етикетиране на химичните продукти (GHS). Приетите по-рано директиви относно опасните вещества и препарати бяха отменени през юни 2015 г.

В. Износ и внос на опасни вещества

Правилата на ЕС по отношение на износа и вноса на опасни химични вещества бяха установени с Регламент (ЕС) № 649/2012, чиято цел е насърчаване на споделената отговорност и съвместните усилия при международното движение на опасни химични вещества и прилагане на Ротердамската конвенция относно процедурата за предварително обосновано съгласие при международната търговия с определени опасни химични вещества и пестициди. Процедурата за предварително обосновано съгласие предвижда споделяне на информация

относно токсични химични вещества и изчакване на изричното съгласие на съответната държава преди осъществяването на износ на въпросния продукт.

Г. Големи аварии

Директива Севезо (82/501/ЕИО), наречена на едноименната италианска община, пострадала при авария с изпускане на диоксин от намиращ се наблизо промишлен обект през 1976 г., има за цел предотвратяването на големи аварии, като пожари и експлозии, и ограничаването на последствията при възникването им чрез изискване за доклади относно безопасността, планове за действие при извънредни ситуации и предоставяне на информация на обществеността. През 1996 г., с Директива Севезо II (96/82/ЕО) относно контрола на опасностите от големи аварии, които включват опасни вещества, се въвеждат нови изисквания по отношение на системите за управление на безопасността и аварийното и териториалното планиране, както и по-строги разпоредби относно проверките, извършвани от държавите членки. С нея се транспонират задълженията на Общността съгласно Конвенцията от Еспоо за трансграничните последствия от промишлени аварии. На фона на поредица от сериозни промишлени аварии (в Тулуза — Франция, Бая Маре — Румъния, и Енсхеде — Нидерландия) и въз основа на проучванията за канцерогенните и опасните за околната среда вещества, обхватът на Директива Севезо II беше разширен с [Директива 2003/105/ЕО](#). С тази директива от държавите членки се изисква да предоставят подробна оценка на риска от потенциално възможни сценарии на аварии и да се подсигурят срещу рисковете, произтичащи от дейностите по складиране и обработване в минната промишленост и от складирането на пиротехнически и взривни вещества, както и на амониев нитрат и торове на основата на амониев нитрат. Директива Севезо III (2012/18/ЕС) беше публикувана през юли 2012 г. след като беше одобрена от Парламента и Съвета. В нея са отразени договорените на равнището на ООН нови международни класификации на веществата, които позволяват по-добра оценка на риска и по-безопасна работа с веществата.

Д. Устойчиво използване на пестициди

Веществата, които се използват за потискане на развитието, премахване и предотвратяване на появата на организми, които се считат за вредни, са обединени под наименованието „пестициди“. Понятието включва както продуктите за растителна защита (ПРЗ) (използвани за растенията в селското стопанство, градинарството, парковете и градините), така и биоцидните продукти (които имат други видове приложения, например като дезинфектант или за защита на материалите). През 2009 г. беше приет пакет за пестицидите, който включва: Директива 2009/128/ЕО относно устойчивата употреба на пестицидите, с която се цели намаляване на екологичните и здравните рискове, като в същото време се запазват производителността на културите и се подобрява контролът върху използването и разпространението на пестициди; Регламент (ЕО) № 1107/2009 относно пускането на пазара на продукти за растителна защита; и Регламент (ЕО) № 1185/2009 относно статистиката за пестицидите, който определя правилата за събиране на информация за годишните количества пестициди, пуснати на пазара и използвани във всяка държава членка.

С Директива 2009/128/ЕО се въвежда изискването държавите членки да приемат национални планове за действие за определяне на количествени и други цели, мерки и графици, с цел намаляване на риска и въздействието от използването на пестициди върху човешкото здраве и околната среда. Въздушното пръскане на земеделските култури е забранено по принцип, както и пръскането изобщо в непосредствена близост до жилищни зони. Регламентът, в който се разглежда производството и лицензирането на пестициди, съдържа позитивен списък с одобрени „активни вещества“ (химичните съставки на пестицидите), изготвен на равнището на ЕС. На базата на този списък пестицидите се лицензират на национално равнище.

През 2015 г. възникна сериозен спор във връзка с подновяването на одобрението за глифосат, едно от активните вещества, които се срещат най-често в широкоспектърните хербициди по света. Спорът беше провокиран от разлики в оценките на канцерогенността: Международната агенция за изследвания в областта на раковите заболявания, клон на Световната здравна организация, класифицира глифосата като вероятно канцерогенен за човека, докато според Европейския орган за безопасност на храните е малко вероятно той да представлява канцерогенен риск за човека. Европейската агенция по химикали по-късно заключи, че глифосатът не принадлежи към групата на канцерогенните вещества. Няколко национални органи в страни извън ЕС също стигнаха до това заключение. Европейската комисия накрая поднови одобрението на глифосата за период от пет години през декември 2017 г.

Е. Бицидни продукти

През 2013 г. влезе в сила Регламент (ЕС) № 528/2012), чиято цел беше опростяване на механизмите за получаване на разрешение и засилване на ролята на ЕСНА при преразглеждането на досиетата за одобрение на базата на по-строги условия. Законодателният текст отразява установеното при предишния режим с контрола върху пускането на пазара и използването на биоцидни продукти (т.е. неселскостопански пестициди, като антибактериални дезинфектанти и спрейове против насекоми) с цел управление на съответните рискове за околната среда и здравето на хората и животните. Тези вещества се одобряват само ако са включени в позитивен списък, а най-токсичните химични вещества са забранени — особено тези, които са канцерогенни или вредят на плодовитостта или променят гените или хормоните (ендокринни нарушители). В съответствие с принципа на взаимното признаване, вещество, което е разрешено в една държава членка, може да се използва навсякъде в ЕС. С Регламент (ЕО) № 1107/2009 се установяват научни критерии за определянето на свойствата, нарушаващи ендокринната система на биоцидните продукти, както и на продуктите за растителна защита.

Ж. Устойчиви органични замърсители

Устойчивите органични замърсители са химични вещества, които се задържат в околната среда поради устойчивостта си на различните форми на разпадане (химично, биологично, и др.). Те се биоакумулират чрез хранителната верига и могат да имат вредно въздействие върху човешкото здраве и околната

среда. Тази група приоритетни замърсители се състои от пестициди (като ДДТ), индустриални химикали (като полихлорирани бифенили) и непреднамерено получени вторични продукти от промишлени процеси (като диоксини и фурани). ЕС е поел ангажимент на международно равнище за упражняване на контрол върху работата с устойчиви органични замърсители, техния износ и внос (чрез забрани или ограничения) в рамките на Протокола от Орхус за устойчивите органични замърсители към Женевската конвенция за трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния (в сила от 2003 г.) и Стокхолмска конвенция за устойчивите органични замърсители (в сила от 2004 г.). ЕС постигна допълнителен напредък с [Регламент \(ЕО\) № 850/2004](#), който допълни по-старото законодателство на ЕС за устойчивите органични замърсители и го приведе в съответствие с разпоредбите на международните споразумения.

На 22 март 2018 г. Комисията прие предложение за преработване на Регламента за устойчивите органични замърсители. На 19 февруари 2019 г., след междуинституционални преговори, Съветът и Парламентът постигнаха предварително споразумение, в което наред с другото се предвижда включването на забавителя на горенето декабромодифенилетер (DecaBDE) в приложения I и IV. Ограничението за „следи от непреднамерен замърсител“ се определя на 10 мг/кг при веществата. За смесите и изделията това ограничение се определя на 500 мг/кг за сумата от всички бромирани дифенилетери (BDE), включително decaBDE. Комисията беше настоятелно призована да определи същото ограничение на концентрация за общото количество на тези вещества в отпадъците. Въведени са и специални изключения относно използването на decaBDE за въздухоплавателни средства, моторни превозни средства и електрическо и електронно оборудване, както и за вноса.

3. Азбест

Азбестът е минерал с влакнеста структура, който е опасен при вдишване. В миналото той се е използвал широко за изолация и други цели поради устойчивостта си на огън и високи температури. С Директива 1999/77/ЕО от 1 януари 2005 г. се въвежда забрана на използването на азбест. Освен това добивът, производството и обработката на продукти от азбест се забранява с Директива 2003/18/ЕО, с която също така се определят програмни стратегии за премахването му, които да бъдат изпълнени от държавите членки. Със същата директива ЕС се ангажира да предприеме действия за забраната на азбеста в световен мащаб.

И. Перилни препарати

С Регламент (ЕО) № 648/2004 се хармонизират правилата относно биоразградимостта на повърхностно активните вещества, ограниченията и забраните по отношение на повърхностно активните вещества, информацията, която производителите трябва да осигуряват и етикетването на съставките на почистващите препарати. Впоследствие той е изменен през 2006 г. (Регламент (ЕО) № 907/2006), през 2009 г. (Регламент (ЕО) № 551/2009) и през 2012 г. (Регламент (ЕС) № 259/2012), с цел въвеждане на нови тестове за

биоразградимост за осигуряване на по-високо равнище на защита на водната околна среда. Освен това, обхватът на тестовете се разширява, така че да включва всички класове повърхностно активни вещества, като по този начин покрива и онези 10 % от повърхностно активните вещества, които дотогава не попадаха в приложното поле на действащото законодателство. Що се отнася до етикетирането, с Регламент (ЕО) № 907/2006 се разширява и приложеното поле на правилата, като се включват и ароматизиращите съставки, които биха могли да причинят алергии, като от производителите се изисква да разкриват пълния списък на съставките пред лекарите, които лекуват страдащи от алергии пациенти. Използването на фосфати в перилните препарати е забранено от 30 юни 2013 г. и съдържанието на други съдържащи фосфати съединения е ограничено.

РОЛЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

Парламентът изигра ключова роля в изработването на регламента REACH. Той осигури включването по време на първо четене на определени разпоредби — преди всичко в главата за регистрацията, въвеждането на целеви подход относно изискванията за данните за съществуващи вещества, произведени в по-малки количества (1—10 тона), както и подхода „едно вещество, една регистрация“ (OSOR), за да се сведат до минимум разходите, с възможност за изключения при определени условия. С цел максимално ограничаване на изпитванията върху животни, Парламентът осигури изискване дружествата да бъдат задължени да споделят данните от изпитвания, проведени върху животни (срещу разумна компенсация), с цел избягване на необходимостта от дублирането на опити. Що се отнася до главата за разрешаването, Парламентът наложи по-строг подход, според който всички вещества, които пораждат много сериозно безпокойство, могат да бъдат разрешени само в случай, че не съществува подходяща алтернатива или технология. Чрез внесените изменения Парламентът се опита да допринесе както за иновациите (чрез ограничени във времето разрешителни за пет години), така и за сигурността (чрез списък на най-опасните вещества). В края на законодателната процедура, постигнатото споразумение между Парламента и Съвета относно спорния въпрос „разрешаване/замяна“ включва изискването винаги да се представя план за замяна, ако съществуват подходящи по-безопасни алтернативи.

По време на продължителните разисквания по пакета за пестицидите през 2008 г. измененията, внесени от Парламента, осигуриха създаването на подходящо оразмерени буферни зони за защита на водните организми, както и въвеждането на защитни мерки за най-уязвимите групи, включително забрана за използването на пестициди в обществени градини, на спортни площадки и в паркове за отдих, на училищни и детски площадки, както и в непосредствена близост до здравни заведения. В началото на 2013 г., след публикуването на доклад на Европейския орган за безопасност на храните (ЕОБХ) относно вредното въздействие на някои неоникотиноидни инсектициди, Парламентът призова Комисията да предприеме решителни действия за запазването на популациите от пчели. През март 2013 г. Парламентът прие резолюция относно свързаните с азбест заплахи за здравето

на работното място и перспективите за премахване на всички съществуващ азбест.

Решението на Парламента от 6 февруари 2018 г. за създаване на специална комисия относно процедурата на Съюза за разрешаване на пестициди, беше в отговор на изразените опасения за рисковете, свързани с хербицидното вещество глифосат. Разрешителното за предлагането на пазара на хербицида беше подновено от Комисията за пет години през декември 2017 г. Специалната комисия извърши оценка на: а) процедурата за разрешаване на пестициди в ЕС; б) потенциалните пропуски в начина, по който се прави научна оценка на веществата, и по който те се одобряват; в) ролята на Комисията в подновяването на разрешителното за глифосата; г) възможните конфликти на интереси в процедура по одобряване; и д) ролята на агенциите на ЕС и дали те разполагат с необходимите човешки и финансови ресурси, за да изпълняват своите задължения.

На 16 януари 2019 г. на своята пленарна сесия Парламентът прие доклада на специалната комисия PEST, който наред с другото съдържа следните заключения: на обществеността следва да се предостави достъп до проучванията, използвани в процедурата за издаване на разрешение; рамката на ЕС следва да стимулира иновациите и да насърчава използването на пестициди с нисък риск; изследванията на канцерогенността на глифосат следва да се проверяват от научни експерти; и изискванията по отношение на данните за продуктите за растителна защита (ПРЗ) следва да включват дългосрочна токсичност.

Georgios Amanatidis
11/2019

